Yrityslainsäädäntö
Jukka Lehtonen

8.6.2016

HE 83/2016 VP

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI KILPAILUOIKEUDELLISISTA VAHINGONKORVAUKSISTA JA KILPAILULAIN MUUTTAMISESTA

Taustaa

Ehdotetulla lailla kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista pantaisiin täytäntöön kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva direktiivi. Sen tarkoituksena on taata, että kaikki kilpailunrikkomuksista vahinkoa kärsineet saisivat täyden korvauksen menetyksistään. Tämä tapahtuisi vahingonkorvauksen hakijan asemaa helpottavilla säännöksillä koskien muun muassa todisteisiin pääsyä, todistustaakkaa, vanhenemisaikaa sekä vahingonkorvausprosessin kantajaa suosivia olettamia.

Yleisiä huomioita lakiehdotuksesta

Lain valmistelutyössä on ansiokkaasti pyritty huomioimaan kansalliset intressit ja pysyttäytymään mahdollisimman pitkälti nykyisessä sääntelyssä. EK kannattaa valittua lähtökohtaa, säätämistapaa ja lain tavoitteita.

EK pitää kartelleja haitallisina luottaen terveen ja toimivan kilpailun tuottamiin hyötyihin yhteiskunnalle. Kilpailurikkomusten johdosta vahinkoa kärsineiden on saatava korvaus menetyksistään. Tuomioistuinprosessin sujuvoittaminen ja selkeät pelisäännöt ovat niin vahingonkärsijän kuin kilpailusääntelyä rikkoneen etu.

On huolehdittava myös vahingonkorvauskanteen kohteena olevan toimijan kohtuullisista puolustautumisoikeuksista ja estettävä ylikompensaatio tai rikastuminen vahingon johdosta. Julkisen, kilpailuviranomaisen vastuulla olevan kilpailusääntöjen täytäntöönpanon on aina oltava ensisijaista, sillä yksityisessä täytäntöönpanossa vahingonkorvausta tavoittelevaa ohjaavat lähtökohtaisesti muut kuin kilpailupoliittiset intressit.

Yleisten huomioiden jälkeen EK käy alla lyhyesti läpi lakiehdotuksen pykäläkohtaiset huomiot.

Soveltamisala (1 §)

Direktiivi edellyttää lain ulottuvan vahingonkorvauskanteisiin, joiden perustana on kilpailurikkomus, joka on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (ns. kauppavaikutus). Lakiehdotuksessa

lain soveltamisala on direktiivin edellyttämää laajempi. Laki soveltuisi kaikkiin kilpailuoikeuden rikkomusten johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin riippumatta siitä, onko rikkomuksella ollut kauppavaikutusta. EK hyväksyy ehdotetun soveltamisalan laajennuksen ja yhtyy lakiehdotuksen tätä koskeviin perusteluihin.

Toiseen suuntaan menee lakiehdotuksen soveltamisalan rajaus, jonka mukaan lakia sovellettaisiin vain kilpailulain 5 §:n ja 7 §:n rikkomuksiin, mutta ei kilpailulain 4a luvun rikkomuksiin. EK ei kannata ehdotettua rajausta, vaan katsoo että kilpailulain 4a luvun rikkomusten tulisi olla lain soveltamisalassa.

Kilpailulain 5 § käsittelee elinkeinonharjoittajien kiellettyä yhteistyötä, ja 7 § puolestaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Edellä mainittujen lainkohtien rikkomuksista seuraa sanktiot, toisin kuin kilpailulain 4a luvun säännösten rikkomuksista. Säännösten tavoitteet ovat kuitenkin pitkälti yhtenevät. Kilpailulain 4a luku antaa kilpailu- ja kuluttajavirastolle (KKV) oikeuden kieltää kuntaa, kuntayhtymää tai valtiota käyttämästä menettelyä tai toiminnan rakennetta, joka vääristää tai on omiaan vääristämään kilpailua, taikka estää tai on omiaan estämään terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun syntymistä. KKV voi myös asettaa menettelyn tai toiminnan jatkamisen edellytykseksi sellaiset velvoitteet, jotka varmistavat tasapuoliset toimintaedellytykset markkinoilla.

Ehdotetun lain tavoitteena on direktiivin mukaisesti yhtäältä parantaa vahingonkärsijän asemaa, ja toisaalta tukea kilpailusääntelyn julkista täytäntöönpanoa yksityisen täytäntöönpanon myötävaikutuksella. Myös kilpailulain 4a luvun säännösten rikkomusten kohdalla olisi perusteltua helpottaa vahingonkärsijän asemaa ja tehostaa säännösten noudattamista.

Mikäli 4a luvun säännösten ottamiselle mukaan ehdotetun lain soveltamisalaan olisi joitakin säännösten nykyisestä kirjoitustavasta johtuvia esteitä, ne tulee poistaa. Ehdotus sisältää joka tapauksessa muutoksia myös kilpailulain säännöksiin, ja kilpailulakia ollaan parhaillaan muutoinkin uudistamassa. Kilpailulain 4a luvun säännökset voidaan samalla päivittää selkeään kieltomuotoon 5 §:n ja 7 §:n logiikkaa seuraten.

Vahinko ja sen korvaaminen (2 §)

Ehdotettu säännös kuvaa selkeästi vahingonkärsijän oikeudet. Valittu vahingonkorvaukselle maksettava korkotaso on oikea, sillä mahdollisen rangaistuksen kilpailurikkomuksesta tulee ilmetä seuraamusmaksuna eikä ylisuurena koronmaksuvelvoitteena. Olettama kartellin vahingollisuudesta on rikkomukseen syyllistyneelle varsin ankara säännös, mutta onneksi asianmukaisin perustein kumottavissa.

Yrityslainsäädäntö
Jukka Lehtonen 8.6.2016

Rikkomuspäätöksen vaikutus vahingonkorvaustuomioon (3 §)

EK:lla ei ole huomauttamista ehdotetun lainkohdan osalta. Säännökset rikkomuksen toteavan päätöksen vahingonkorvaustuomioistuinta sitovasta vaikutuksesta on kirjoitettu siten kuin direktiivi edellyttää.

Yhteisvastuu vahingosta (4 §)

Pykälä on kirjoitettu direktiivin edellyttämällä tavalla, ja noudattelee Suomessa vakiintuneita säännöksiä vastuun jakautumisesta korvausvelvollisten kesken. Kannatettavaa on, että seuraamusmaksusta vapautetun elinkeinonharjoittajan yhteisvastuuta on rajoitettu.

Korvausvelvollisuuden jakautuminen ja takautumisoikeus (5 §)

Säännös on kirjoitettu direktiivin edellyttämällä tavalla, eikä tuo suuria muutoksia meillä vallitsevaan oikeustilaan. Kannatettavaa on seuraamusmaksusta vapautetun elinkeinonharjoittajan edullinen kohtelu korvausvelvollisuuden ja takautumisoikeuden osalta.

Ylihinnan siirtäminen (6 §)

EK pitää tärkeänä ehdotettua säännöstä, jonka mukaan tuomioistuimen on vahingonkorvausasiaa käsitellessään huomioitava mahdolliset muut samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvät jakeluketjun eri tasojen korvauskanteet. On estettävä tilanteet, joissa sama vahinko tulisi korvatuksi useaan kertaan.

Todistustaakka ylihinnan siirtämisessä (7 §)

EK pitää todistustaakkasääntöjä hyvin ankarina rikkomukseen syyllistynyttä kohtaan. Vastoin vakiintuneita todistustaakkasääntöjämme vastaajan olisi osoitettava, että suora ostaja on siirtänyt ylihinnan ketjussa eteenpäin. Kun taas välillinen ostaja vaatii korvausta, sääntelyn luoma olettama tekee sille hyvin helpoksi osoittaa ylihinnan siirtyneen sille. Direktiivi ei kuitenkaan antane tässä kohtaa kansallista liikkumavaraa.

Todisteen esittäminen ja hyödyntämiskielto (8 §)

EK kannattaa ehdotettua ratkaisua viitata mahdollisimman pitkälti vakiintuneisiin kansallisiin periaatteisiin ja esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren säännöksiin todisteiden esittämisestä.

Seuraamusmaksuista vapautumista koskevan ns. leniency-järjestelmän käyttökelpoisena säilyttämisen kannalta on erittäin tärkeää, että yrityksen vapaaehtoisesti järjestelmän puitteissa antamien, syyllisyyttään osoittavien tietojen ja todisteiden hyödyntäminen vahingonkorvausprosessissa kielletään. Tällaista suojaa on annettava niin

laajasti kuin direktiivi suinkin sallii. Direktiivin termiä "yrityslausunto" on tulkittava mahdollisuuksien mukaan niin, että se vastaisi samaa kuin nyt suojaa saavat "tiedot ja todisteet".

Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuus (9 §)

EK kannattaa ehdotettua säännöstä rajoittaa todisteiden esittämistä siihen, mikä on oikeasuhteista osapuolten ja kolmansien kannalta.

Vanhentuminen (10 §)

Ehdotuksen mukaan oikeus vahingonkorvaukseen vanhenisi direktiivin edellyttämällä tavalla viidessä vuodessa siitä, kun vahingonkärsijä oli tai sen piti olla tietoinen rikkomuksesta, vahingosta ja vastuussa olevasta tahosta. Nykyisessä sääntelyssämme vanhentumisaika on kymmenen vuotta rikkomuksesta. Ehdotettu uusi vanhentumisaika tekisi ensinnäkin alkamisajankohdasta epämääräisen, ja pidentäisi tosiasiallisesti vanhentumisaikoja nykyisestä.

Direktiivi antaa mahdollisuuden asettaa kansallisesti ehdottomat vanhentumisajat. EK katsoo, että pääsäännöksi voidaan asettaa vanhentuminen viidessä vuodessa tietoisuudesta, kunhan ehdottomaksi takarajaksi asetetaan kymmenen vuotta rikkomuksesta. Pitkät prosessit tai epäselvät laskentasäännöt eivät ole vahingonkorvausoikeudenkäynneissä sen enempää kantajan kuin vastaajankaan etu.

Sovintoneuvottelun vaikutus vanhentumiseen ja korvauskanteen käsittelyyn (11 §) ja sovintoratkaisun vaikutus vahingonkorvaukseen (12 §)

EK kannattaa asioiden sovinnollisia ratkaisutapoja. Ehdotetut säännökset sovintoneuvottelujen vaikutuksesta vahingonkorvausprosessiin kannustavat asian sovinnolliseen ratkaisuun, mikä on kannatettavaa.

Voimaantulo (13 §)

Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, ettei direktiivin aineellisten säännösten noudattamiseksi annettuja kansallisia säännöksiä sovelleta taannehtivasti. Lakiehdotuksessa tällaisiksi aineellisiksi säännöksiksi on katsottu pykälät 2 (vahinko ja sen korvaaminen), 4 (yhteisvastuu vahingosta), 5 (korvausvelvollisuuden jakautuminen ja takautumisoikeus), 10 (vanhentuminen) sekä 12 (sovintoratkaisun vaikutus vahingonkorvaukseen). EK:n käsityksen mukaan aineellisia säännöksiä sisältyy edellä mainittujen lainkohtien lisäksi ainakin lakiehdotuksen 6 §: ään (säännökset ylihinnan siirtymisestä), joka tulisi siten lisätä em. luetteloon.